

WOLONTARIAT W PORTUGALII

Czterysta lat tradycji

Można powiedzieć, że wolontariat w Portugalii ma już czterysta lat. Najstarszą organizacją w tym kraju jest SANTA CASA DA MISERI- CORDIA DE LISBOA (SCML). Została założona 15 sierpnia 1498 r. przez samą królową Leonorę. Jej zadaniem była budowa szpitali, promocja zdrowego i higienicznego trybu życia wśród średniowiecznych Portugalczyków. Do SCML zostało wówczas włączonych kilka małych instytucji, działających w Lizbonie (m.in. 14 domów dobroczynnych prowadzonych przez zakonników). Wokół tej organizacji gromadziły się pierwsze grupy wolontariuszy, które przyczyniły się do popularyzowania wśród Portugalczyków postawy dobrowolnej i bezpłatnej pomocy osobom jej potrzebującym.

Prawo i definicje

Portugalskie prawo zawiera szereg uregulowań prawnych dotyczących pracy ochotniczej.

W Konstytucji Portugalii jest zapis: „państwo uznaje pracę ochotniczą za wartość dla wolnego i czynnego obywatelstwa i w takiej formie powinna być ona chroniona i popierana”. Ponadto zapisy dotyczące wolontariatu istnieją w:

- „Prawie Solidarności” – cele działalności wolontarystycznej (dobrowolność, bezinteresowność) powinny być przestrzegane, chronione i popierane przez wszystkich obywateli;
- „Prawie Współpracy” – umożliwienie podejmowania współpracy przez różne instytucje i organizacje w celu realizacji wspólnych programów na rzecz społeczeństwa obywatelskiego;
- „Prawie Napiwku” – osoby pracujące na zasadzie wolontariatu nie pobierają wynagrodzenia i nie mają roszczeń do jego otrzymania;
- „Prawie Odpowiedzialności” – wolontariusze są odpowiedzialni za pracę, którą wykonują. Powinni dążyć do tego, aby zaspokoić wymagania swego pracodawcy (organizacji);
- „Prawie Harmonizacji” – dobrowolne działania powinny być zgodne z celami organizacji.

Portugalia aż do roku 1998 nie posiadała prawnych uregulowań pracy ochotniczej. W ustawie z 3 listopada 1998 r. zostały zapisane reguły dotyczące obowiązków i przywilejów osób pracujących na zasadzie wolontariatu. Władze portugalskie wyraziły tym samym uznanie dla wolontariuszy, a także w pełni poparły działalność wolontarystyczną. Państwo zobowiązało się promować i rozwijać wolontariat.

W ustawie wolontariat został przedstawiony jako „wspólnota i społeczne zainteresowanie działalnością” na rzecz państwa i lokalnych środowisk. W rozumieniu powyższej ustawy wolontariusze to przede wszystkim osoby pracujące nieodpłatnie przy realizacji programów lub projektów przygotowywanych przez instytucje rządowe lub lokalne oraz organizacje pozarządowe. Ustawa dzieli wolontariuszy na tych, którzy pomagają osobą indywidualnym, całym rodzinom, lub też pewnym wspólnotom albo grupom społecznym, przyjmując, że taka działalność daje najwięcej efektów i właśnie ona musi być prawnie uregulowana.

Wolontariusz – wedle portugalskiego prawa – to osoba, która dobrowolnie, świadomie i bezinteresownie działa na rzecz organizacji, nie oczekując w zamian wynagrodzenia. Ponadto definicja ta przewiduje, iż ochotnik działa w ramach celów statutowych organizacji, w której wykonuje swoją pracę.

Zgodnie z uchwaloną ustawą wolontariusze mają prawo do udziału w szkoleniach i kursach podnoszących ich kwalifikacje. Jest to szczególnie ważne w organizacjach zajmujących się np. pomocą osobom niepełnosprawnym. Specjalistyczne szkolenia muszą

być prowadzone odrębnie dla osób, które pomagają niewidomym, niesłyszącym czy osobom z cięższymi chorobami, powodującymi niepełno-sprawność. Zasada ta pozostaje w ścisłym związku z „Prawem Odpowiedzialności”, które wymaga od wolontariusza świadomych i prawidłowych działań, aby jego praca przynosiła wymierne korzyści. Każdy wolontariusz otrzymuje w Portugalii kartę identyfikacyjną, która uprawnia go do ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków (NW) i odpowiedzialności cywilnej (OC). Każda organizacja jest zobowiązana do zapewnienia wolontariuszowi odpowiednich warunków sanitarnych i higienicznych w miejscu pracy, a także opieki medycznej w razie wypadku. Wolontariusz ma prawo otrzymać odszkodowanie od organizacji, jeżeli w trakcie wykonywania swoich obowiązków uległ wypadkowi. Jeżeli wolontariusz ponosi jakiegokolwiek wydatki związane z realizacją powierzonego mu zadania, organizacja ma obowiązek zwrócić całą kwotę.

Wolontariusz jest zobowiązany przestrzegać praw i reguł panujących w organizacji, w której pracuje. Może on zajmować kierownicze stanowisko lub reprezentować organizację na zewnątrz, gdy otrzyma specjalne upoważnienie od władz organizacji.

Jeżeli wolontariusz zamierza przerwać pracę lub z niej zrezygnować, jest zobowiązany poinformować o tym swojego pracodawcę w terminie, który pozwoli znaleźć następcę na jego miejsce lub zorganizować pracę tak, aby nieobecność wolontariusza nie pogorszyła normalnej pracy organizacji.

W Portugalii istnieją ponadto dwie inne regulacje prawne dotyczące wolontariatu, a związane z ogólnonarodowymi programami realizowanymi przez państwo portugalskie:

– Regulacja dotycząca Programu Jovens Voluntários para solidariedade – odnosi się do młodych wolontariuszy w wieku 15-30, pracujących w ramach programu zwalczania ubóstwa, pracy na rzecz środowisk zamkniętych, profilaktyki i zapobiegania narkomanii i problemów alkoholowych.

– Regulacja dotycząca Programu Lusíadas – odnosi się do wolontariuszy w wieku 18-30 lat, pracujących w ramach programu współpracy państw afrykańskich portugalskojęzycznych.

Obydwie regulacje przyznają pomoc medyczną, zdrowotną i edukacyjną wolontariuszom, a nawet pomoc materialną w razie ich trudnych warunków życia.

Po analizie zebranych materiałów na temat wolontariatu, doszedłem do wniosku, że wolontariat w tym kraju najlepiej poznawać poprzez organizacje, które się nim zajmują. Dlatego poniżej opisałem trzy znaczące organizacje portugalskie.

Opracowanie:

Marcin Dadel – Centrum Wolontariatu w Słupsku

Przykład organizacji pozarządowych w Portugalii, zajmujących się wolontariatem

Akcja Młodych dla Pokoju – Portugalia

(Young Action for Peace Portugal, YAP, Acção Jovem para Paz)

YAP Portugal skupia młodych ludzi, których celem jest przeciwdziałanie przemocy, wykorzystywaniu i odrzuceniu słabszych grup społecznych. Uważają oni, że cechy, które najbardziej pomagają w tworzeniu społeczności demokratycznej, to solidarność, pokój i współpraca między ludźmi. YAP realizuje programy z udziałem i dla młodzieży. Ich celem jest skupienie wokół działań różnych osób o odmiennych światopoglądach. Zdaniem organizacji „jest to droga do kształtowania takich wartości, jak tolerancja, solidarność i współpraca”.

Główne działania YAP dotyczące wolontariatu skupiają się na szkoleniu koordynatorów pracy z wolontariuszami, lokalnych koordynatorów wymiany w ramach tzw. workcampów. Młodzi ludzie pracujący przy realizacji projektów YAP to wolontariusze, którzy przeszli odpowiednie szkolenia (w zależności od pracy, jaką wykonują).

Od początku istnienia YAP organizowała narodową i międzynarodową wymianę młodzieży, organizowała udział młodych ludzi w tzw. workcampach. Od kilku lat Akcja Młodych angażuje się w pomoc mieszkańcom Timoru Wschodniego (wspólnie z portugalską jednostką „Lekarzy Świata”).

Aktualnie działalność YAP Portugal została podzielona na 9 obszarów działania:

1. Długoterminowe projekty dla wolontariuszy;
2. Europejska (unijna) i międzynarodowa wymiana młodzieży;
3. Solidarne działania dla Timoru Wschodniego (przeprowadzanie kampanii informacyjnych w szkołach o sytuacji mieszkańców Timoru Wschodniego, produkcja i dystrybucja materiałów informacyjnych, organizowanie pomocy dla uchodźców z Timoru mieszkających w Portugalii);
4. Solidarne działania na rzecz Sahary Zachodniej;
5. Kursy trenerskie;
6. Praca z kobietami (bezpośrednia pomoc dla kobiet-uchodźców z Timoru);
7. Współpraca i rozwój (programy realizowane z Gwineą, Brazylią);
8. Badania nad problemem wykluczania młodych osób z własnych środowisk i pomoc tym osobom;
9. Pomoc dla dzieci ulicy.

Struktura organizacji

YAP ma strukturę hierarchiczną. Centralą organizacji jest Sekretariat Narodowy, który koordynuje działalność 11 grup lokalnych, działających w różnych regionach kraju. Każda grupa realizuje odmienne programy, dostosowane do specyfiki lokalnego środowiska. Takie zarządzanie ułatwia działania lokalne, zależne od potrzeb regionu, dające możliwość szybkiej reakcji na powstające problemy. Z drugiej strony stwarza możliwość szybkiej mobilizacji całej struktury w przypadku powstania problemu ogólnonarodowego lub programu, wymagającego wysiłku większej liczby osób (przykładem jest akcja w Timorze Wschodnim).

11 grup lokalnych, które powstały w trakcie działalności YAP, promują organizację w innych rejonach kraju. Pozwala to na włączanie kolejnych grup lokalnych.

Portugalski oddział European Voluntary Service

W ramach portugalskiego oddziału Europejskiego Centrum Wolontariatu pracuje około 3000 wolontariuszy. Najczęściej uczestniczą w workcampach w Anglii i Francji, co spowodowane jest chęcią uczenia się nowych języków. Motywacją dla tych osób jest często chęć uniknięcia służby wojskowej – dotyczy to w szczególności mężczyzn w wieku 19-21 lat.

Najciekawsze projekty, które zrealizowała organizacja w Portugalii:

- Zakłady CEBI – prowadzenie szkół i ośrodków leczniczo-rehabilitacyjnych dla dzieci upośledzonych,
- Międzynarodowy projekt (Portugalia i kraje afrykańskie, dawne kolonie portugalskie), którego celem jest łączenie osób o różnym stopniu upośledzenia w pewien rodzaj rodziny, pomagającej sobie wzajemnie. Zadaniem wolontariuszy jest opieka nad członkami rodzin, zapewnienie podstawowej opieki medycznej i psychologicznej. W ramach projektu (wspólnie z SCML) prowadzone są działania kulturalne, aktywizujące osoby upośledzone. Osoby włączone do projektu mają możliwość korzystania z biblioteki, ośrodka

audiowizualnego, restauracji. Często pracują w tych instytucjach, co pozwala na zwrócenie uwagi osób zdrowych na możliwość normalnego życia z osobami upośledzonymi.

SANTA CASA DA MISERICÓRDIA DE LISBOA (SCML)

Jak już wspomniano, SCML jest najstarszą organizacją w Portugalii. Bardzo szybko zyskiwała sławę i poważanie wśród lokalnej społeczności. Ogromne zaangażowanie organizacji w życie społeczne oraz zakładanie kolejnych jednostek na terenie kraju przyczyniło się do otrzymania w roku 1534 nowych pomieszczeń od władz Lizbony. Nadmienić trzeba, że w tamtych czasach o lokale było bardzo trudno.

W miarę rozwoju SCML brało pod swoją opiekę kolejne grupy osób pokrzywdzonych przez los. Organizacja była aktywna na polu pomocy dzieciom osieroconym, porzuconym, pomagała bezdomnym, biednym i chorym. Jednak najważniejszym zadaniem, jakie stanęły przed nią, było zapewnienie opieki i pomocy ofiarom trzęsienia ziemi w 1755 r. Wtedy to niemal cała Lizbona legła w gruzach, również szpitale i budynki SCML. Działacze tej organizacji organizowali więc pomoc w różnych częściach Lizbony i okolic, w zależności od potrzeby. Wówczas znaczenie SCML wzrosło jeszcze bardziej, dlatego, aż do roku 1768 państwo aktywnie wspierało działalność organizacji. W wymienionym roku Król Jose podarował SCML nowe budynki, odebrane uprzednio jezuitom.

Jednym z najważniejszych praw, które przyczyniły się do rozwoju SCML, był przywilej wydany przez Królową Marię I z 18 listopada 1783 r., umożliwiający prowadzenie loterii pieniężnych, których dochód był przeznaczany na pomoc zdrowotną i społeczną. Z dobrodziejstw tego prawa SCML korzysta do dzisiaj, będąc zarządcą „Totoloto” i otrzymując z tego tytułu część zysków.

Dzięki licznym królewskim przywilejom, SCML poszerzała swoją działalność. Stała się największą organizacją filantropijną i pomocową. Aż do roku 1834 była kierowana wyłącznie przez wolontariuszy, którzy ze swego grona wybierali zarząd. Potem na mocy królewskiego dekretu główna władza organizacji była mianowana przez koronę. W następnych latach SCML stało się niemalże monopolistą wśród organizacji pomocowych. Może o tym świadczyć fakt, że mimo industrializacji, wzrostu liczby mieszkańców miast, ogólnoeuropejskiej tendencji do zakładania prywatnych organizacji filantropijnych w XIX wieku, przetrwały jedynie nieliczne. Mimo to w latach 1926 – 1932 zostały one wcielone do SCML, gdyż nie były w stanie utrzymać się samodzielnie.

W XX wieku najważniejszym wydarzeniem w historii SCML było wybudowanie Ośrodka Rehabilitacyjnego w Alcatoi. Ta inwestycja stała się możliwa dzięki uruchomieniu Wzajemnych Zakładów Sportowych „Totobola” w roku 1961. W roku 1985 SCML przejął zarządzanie (oraz część zysków) firmy „Totoloto”. W latach następnych tworzone były nowe gry loteryjne, przynoszące SCML pokaźne fundusze na prowadzenie działalności.

Ostatnim prawem uchwalonym z myślą o SCML jest Dekret 322/91 z 26 sierpnia 1991 r., który mówi o celach i zadaniach SCML. Oto jego fragment: „Celem SCML jest działalność dobroczynna i filantropijna, zmierzająca do wspierania aktywności społecznej, systemu opieki zdrowotnej i socjalnej, edukacji i poprawy jakości życia. Działania te winny być kierowane przede wszystkim do tych, którzy są w szczególnej sytuacji życiowej i winny być prowadzone zgodnie z chrześcijańską tradycją, na której oparta jest działalność SCML od stuleci.”

Obecnie SCML zatrudnia ponad 4000 wolontariuszy z całej Portugalii. Pomaga około 7% mieszkańców Lizbony i okolic. Około 20 000 osób co roku bezpośrednio korzysta z różnych form działalności SCML, a 5000 dzieci i młodych osób objętych jest specjalnymi programami młodzieżowymi.

WOLONTARIUSZE W SCML

W SCML powstała specjalna komórka zajmująca się pracą wolontariuszy: SANTA CASA DA MISERICORDIA LISBOA – VOLUNTARIADO. Zadaniem tej komórki jest promocja, zatrudnianie i szkolenie wolontariuszy. Każda osoba chcąca pracować na zasadzie wolontariatu wybiera dziedzinę, w której chciałaby działać. To umożliwia organizowanie specjalistycznych szkoleń, które przygotowują profesjonalnego wolontariusza. Osoby te najczęściej pracują w instytucjach, którymi SCML opiekuje się albo jest ich właścicielem.

OFERTY PRACY I PROGRAMY

USŁUGI MEDYCZNE – SAO ROQUE

Celem projektu Sao Roque jest szerokie udostępnianie usług medycznych, związanych z podstawową i specjalistyczną opieką zdrowotną. Działalność w ramach programu jest skierowana do osób, które nie mają możliwości lub nie chcą korzystać z państwowych usług medycznych, a przede wszystkim do biednych rodzin, dzieci, kobiet w ciąży, ludzi starszych. Najczęściej czynności opiekuńcze są wykonywane w domu, pod opieką lekarza i pielęgniarki – wolontariuszy.

Drugim obszarem tego programu jest profilaktyka i szeroka kampania promocyjna o tematyce prozdrowotnej, prowadzona wśród bezdomnych i biednych w różnych częściach Lizbony.

W systemie opieki zdrowotnej prowadzone są następujące działania:

Podstawowa opieka zdrowotna:

- pomoc dzieciom, młodzieży i starszym,
- darmowa pomoc medyczna w domu, dla tych, którzy nie mogą przychodzić na konsultacje medyczne w państwowych ośrodkach zdrowia,
- dla obłożnie chorych,
- dla osób nie objętych powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym.

Obecnie w stolicy istnieje 11 jednostek SCML dostarczających podstawowych usług zdrowotnych dla najbardziej potrzebujących.

Specjalistyczna opieka zdrowotna:

- Specjalistyczne Centrum Medyczne św. Piotra (pomoc chirurgiczna, diagnostyczna, terapeutyczna i pediatryczna dla dzieci i młodzieży do lat 14,
- Szpital Ortopedyczny św. Anny (istnieje od 1927 r.),
- Ośrodek Rehabilitacyjny: (istnieje od 1966 r.) to jedyny wysoko specjalistyczny ośrodek rehabilitacyjny na terenie Portugalii; prowadzi kilka oddziałów: tradycyjną rehabilitację ruchową, a także oddział psychiatryczny, pomoc psychologiczną, psychoterapię i logopedię,
- Escola de Saude do Alcatoi: to ośrodek szkoleniowo-badawczy, (istniejący od 1994 r.), który prowadzi badania w zakresie projektowania specjalistycznego obuwia i protez kończyn (we współpracy ze specjalistami ze Szpitala Ortopedycznego św. Anny), a także przygotowuje kadrę, pracującą później w Szpitalu św. Anny i Ośrodku Rehabilitacyjnym,
- współpracuje z systemem podstawowej opieki zdrowotnej (wybór pacjentów – osób, których nie można leczyć w domu).

Apteki:

- w ramach programu działają dwie ateki: Benefica i Dr Jose Domingos Barreiro – ich celem jest m.in. dostarczanie leków, opracowywanie diet itp.

DZIEDZICTWO KULTURALNE

- prowadzenie akcji promocyjnych o kulturze przodków, organizacja konferencji i seminariów dla historyków i archeologów,

- zaangażowanie w ochronę i restaurację zabytków, m. in. opieka nad kościołem Saint Rock, muzeum i Galerią Wystaw Tymczasowych, pomoc w odnawianiu muzealnych okazów dzieł literackich, restauracja rzeźb, malowideł i starych dokumentów,
- organizacja wycieczek i spotkań dla młodzieży szkolnej i nauczycieli do Lizbony,
- organizacja festiwalu „Muzyka przy Sao Roque”, koncertów symfonicznych i kameralnych.

Działalność SCML, którego znaczenie w Portugalii jest ogromne, pozwala rozwijać i doskonalić profesjonalny wolontariat. Instytucja, która po części jest instytucją państwową, może w łatwy sposób czynić naciski na polityków, aby uregulować np. status wolontariuszy. Portugalia, jak napisaliśmy, ma liczne akty prawne nawiązujące do statusu wolontariusza. Zapewne wiele jest jeszcze do zrobienia, ale wolontariat w Portugalii rozwija się w wielu dziedzinach i bardzo aktywnie włącza się w życie społeczne Portugalczyków.

Opracowanie:

Marcin Dadel – Centrum Wolontariatu w Słupsku

Bibliografia

Encyklopedia „Wiem” – www.encyklopedia.pl

www.iyv2001.org

www.misericordiadelisboa.pt

www.yap.pl